

Л. С. Минич

ЛИНГВОСИНЕРГЕТИЧЕСКИЕ ИДЕИ СОВРЕМЕННОЙ ЛИНГВИСТИКИ

В статье проанализированы основные аспекты исследования синергетики. Основное внимание сосредоточено на выяснении сущности синергетики.

Ключевые слова: синергетика, лингвосинергетика, синергетическое направление, духовно-синергетическая сущность языка, энергетичность языка.

L. Minich

LINGVOSYNERGETIC IN MODERN LINGUISTICS

The article analyzes the main aspects of research in synergetics. The main focus is on clarifying the nature of synergetics.

Keywords: synergetics, lingvosynergetics, synergetic tendency, spiritual synergetic nature of a language, language energy

УДК 37.091.321:378.4

Нестеренко Л. О.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ КРИТЕРІЇ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ВИКЛАДАЧА ВНЗ

Науково досліджено психолого-педагогічні критерії становлення професіоналізму викладача ВНЗ. У статті проаналізовано основні науково-методичні підходи щодо становлення професіоналізму педагога вищої школи, сформульовано та описано рівні професіоналізму науково-педагогічного працівника, схарактеризовані психолого-педагогічні критерії рівня професіоналізму науково-педагогічного працівника були. Науково доведено, що наявність у структурі професійної діяльності викладача вищої школи вищезазначених критеріїв визначають якість науково-педагогічної діяльності в системі вищої освіти.

Ключові слова: викладач ВНЗ, психолого-педагогічні закономірності, професіоналізм, критерії професіоналізму, науково-педагогічна діяльність, система вищої освіти.

Нові вимоги до якості вищої освіти роблять питання визначення критеріїв рівня професіоналізму особистості сучасного науково-педагогічного працівника особливо актуальним. Адже така характеристика педагога є не лише важливою передумовою реалізації ідей Болонського процесу, але й провідною умовою розв'язання комплексних завдань усебічного розвитку власне особистості викладача. Відтак, готовність та вміння педагога ВНЗ надавати

освітні послуги високої якості та закономірності, що визначають ефективність та успішність цього процесу, стають важливою сферою наукових інтересів.

Втім, системний аналіз праць сучасних психологів [1, 2, 5, 9, 11] та педагогів [10, 12–14, 16, 18, 19] переконливо свідчить, що незважаючи на розмаїття досліджень, психолого-педагогічні критерії визначення рівня професіоналізму викладача ВНЗ досліджені недостатньо. Сучасний стан досліджуваної теми має низку неузгодженостей між:

- наявними науковими знаннями про професійну компетентність, особистісні та професійно важливі якості педагога вищої школи та ступенем дослідженості психолого-педагогічної сутності досягнення педагогом професійної майстерності;

- внутрішньою потребою викладача ВНЗ до нових професійних досягнень та недостатнім рівнем професійної майстерності.

Теоретичне підґрунтя нашого забезпечення:

- наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з психології та педагогіки системи вищої освіти (К. Абульханова [1], В. Аверін [2], Н. Бордовська [7], І. Зимня [9], В. Кремень [10], В. Луговий [13], В. Майборода [14], Т. Марцинковська [16], С. Рубінштейн [17]);

- основні положення з теорії педагогічної діяльності (Н. Кузьміна [11], А. Кучерявий [12], А. Маркова [15], Ю. Сорокопуд [19], С. Смирнов [18]);

- ідеї про професіоналізм, майстерність викладачів, закономірності професійної самореалізації (Б. Ананьєв [5], О. Бодальов [6], А. Деркач [8], В. Зазикін [8], І. Зимня [9], С. Смирнов [18]);

- фундаментальні положення акмеологічної теорії забезпечення якості освіти (О. Бодальов [6], А. Деркач [8], Н. Кузьміна [11]).

Усебічний аналіз наукових праць [2, 4, 8, 11–17, 19] довів, що особлива роль в усвідомленні психолого-педагогічного змісту поняття «професіоналізм» та визначенні його рівня (в методологічному та науково-практичному аспектах), беззаперечно, належить акмеології. Серед науковців [1, 3, 5, 6, 8–14, 15, 17, 19] домінують такі переконання щодо розуміння сутності та тлумачення цього поняття:

По-перше, з акмеологічних позицій процес становлення професіоналізму викладача ВНЗ є цілеспрямованим та інтегральним. Саме науково-педагогічний працівник визначає рівень формування професійної ідентичності та самототожності, а також, визначає рівень розвитку інтелектуальних, творчих, емоційних, мотиваційних та вольових рис педагога, задіяного в системі вищої освіти. Професіоналізм особистості викладача є відкритою системою, що формується та розвивається протягом життя.

По-друге, рівень професіоналізму науково-педагогічного працівника традиційно оцінюють з суб'єктивних (рівень задоволення власною професійною діяльністю, особливості рефлексії та саморефлексії, самопізнання, самоактуалізація та самореалізація) або об'єктивних позицій (мотивація науково-педагогічного працівника в досягненні та уникненні невдач, рівень професійних знань, креативність, продуктивність професійної діяльності, рівень знань студентів, рівень емоційної стабільності, наявність професійних деформацій, можливості саморегуляції, взаємини з колегами та студентами тощо).

По-третє, традиційно дослідники [9, 11, 15] виокремлюють три рівні розвитку професіоналізму викладача вищої школи: *досконалий, достатній, недостатній*.

Педагог ВНЗ, професійна діяльність якого характеризується як досконала, зазвичай має цілісну акме-мотивацію, високопродуктивну педагогічну діяльність, високий рівень життєвих цінностей та креативності, можливості для створення принципово нової методичної системи. Такий викладач сам визначає шляхи свого професійного розвитку, він майстерно володіє акмеологічними технологіями самопізнання та саморегуляції. У нього адекватна самооцінка, високий рівень емоційної стабільності, він задоволений власною професійною діяльністю. Притаманними для нього є такі акмеологічні риси: низький рівень тривожності, заперечення агресії, толерантність, впевненість у власних силах, спостережливість, нормативність поведінки, високий рівень самооцінки, завбачливість, емпатія та гарна інтуїція.

За достатнього рівня професіоналізму науково-педагогічного працівника структурі його особистості притаманні: середній рівень продуктивності викладацької діяльності, рівень мотивації вищий за середній, збалансована акме-мотивація, ситуативна готовність до саморозвитку, достатній рівень креативності, активне впровадження до власної науково-педагогічної діяльності вже сучасних методичних технологій, адекватна самооцінка, емоційна стабільність, домінування імперативних способів впливу на студентів та колег, категоричність у ставленні до помилок студентів та колег, бажання домінування в аудиторії. Такі педагоги ВНЗ зазвичай є доволі авторитарними, втім їх особистість характеризується й позитивними акмеологічними якостями: бажанням підвищити свій інтелектуальний рівень, емпатією та процесуальним задоволенням від науково-педагогічної діяльності.

За умов, коли рівень розвитку професіоналізму викладача ВНЗ недостатній, його науково-педагогічна діяльність є малопродуктивною, рівень мотивації низький, власне, як і готовність до саморозвитку. Нестача акмеологічних знань, несформованість професійного образу та низький рівень

креативності, використання готових методичних напрацювань, занижена чи завищена самооцінка, низький рівень емоційної стабільності та незадоволення власною професійною діяльністю є притаманними особистості науково-педагогічного працівника з недостатнім рівнем професіоналізму. Такі педагоги зазвичай орієнтовані на власну особистість, на задоволення власних інтересів, вони легко захоплюються новими ідеями та є досить емпатійними.

І, нарешті, по-четверте, розвиток професіоналізму викладача ВНЗ насамперед залежить від таких детермінант: підвищення престижу професії в суспільстві, підвищення соціального статусу науково-педагогічного працівника, створення в навчальному закладі професійного середовища, яке стимулює саморозвиток та самовдосконалення, гуманізація та акмеологізація системи вищої освіти.

При цьому акмеологізація виявляється насамперед у створенні акмеологічного середовища, яке дозволяє науково-педагогічному працівнику адекватно оцінювати особистісні професійно важливі характеристики, знаходити баланс між бажаним та реальним уявленням про власну професійну діяльність, вибудовувати успішну стратегію професійного становлення, ефективно виконувати основні науково-педагогічні функції, досягати високих результатів у науково-дослідницькій діяльності, розвивати професійно важливі особистісні якості під час професіоналізації, проектувати самостановлення, реалізовувати індивідуальний педагогічний стиль, передавати власний професійний досвід колегам та досягати максимальної продуктивності на кожному етапі до професійної майстерності. Найбільш активно вплив акмеологічного середовища відбувається в періоди навчання в аспірантурі, докторантурі та під час підвищення кваліфікації (що є вже елементом акмеологічного супроводу). Саме під час цих періодів науково-педагогічні працівники демонструють найвищий рівень психологічної готовності та вмотивованості до підвищення професійної та наукової компетентності.

Таким чином, узагальнивши основні наукові ідеї вітчизняних [10, 12–14, 15–19] та зарубіжних [1–3, 5–9, 11] дослідників щодо психолого-педагогічних особливостей визначення рівня професіоналізму викладача ВНЗ, ми визначили основні *психолого-педагогічні критерії* його розвиненості:

- критерій професійних цінностей та мотивів;
- критерій професійного перетворення та виконання науково-педагогічної діяльності;
- критерій професійної активності педагога;
- критерій втілення професійного потенціалу викладача ВНЗ.

Варто також зазначити, що основні показники професіоналізму науково-педагогічного працівника виявляються в гуманній позиції, активному та

успішному використанні новітніх та ефективних технологій професійної діяльності, позитивному досвіді подолання професійних труднощів, активному впровадженні інноваційних підходів, стійкому бажанні до самовдосконалення, позитивній професійній Я-концепції та успішній науково-педагогічній (викладацькій) діяльності.

Таким чином, рівень професіоналізму викладача ВНЗ перебуває, вочевидь, у прямій залежності від його внутрішньої готовності до саморозвитку та самовдосконалення, професійно-педагогічної спрямованості та адекватної самооцінки. Найбільш важливими факторами є: науково-дослідницька діяльність, довіра з боку керівництва вищого навчального закладу, можливість отримати визнання в колективі та інтерес до викладацької роботи. А високий рівень задоволення від науково-викладацької діяльності є найважливішим фактором, що дозволяє визначати рівень професійної майстерності педагога вищої школи і стимулювати ефективну професійну діяльність.

Список літератури

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни / К. А. Абульханова-Славская. – М., 1991. – 286 с.
2. Аверин В. А. Психология личности / В. А. Аверин. – Изд-во Михайлова, 2001. – 189 с.
3. Акмеологические проблемы подготовки преподавателей : [сб. науч. тр.] / Отв. ред. Н. В. Кузьмина, Е. С. Гуртовой. – М. ; Шуя, 1998. – Вып. 1. – 184 с.
4. Акмеологический словарь / Под общ. ред. А. А. Деркача. – М. : Изд-во РАГС, 2004. – 161 с.
5. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания / Б. Г. Ананьев. – М., 1977. – 380 с.
6. Бодалев А. А. Рабочая книга практического психолога : [учеб. пособие для спец., работающих с персоналом] / К. А. Абульханова, Л. А. Павличенко, Ю. В. Александрова и др. ; под ред. А. А. Бодалева, А. А. Деркача, Л. Г. Лаптева. – М. : Институт Психотерапии, 2006. – 640 с.
7. Бордовская Н. В. Педагогика : [учеб. для вузов] / Н. В. Бордовская, А. А. Реан. – СПб. : Питер, 2000. – 304 с.
8. Деркач А. А. Акмеология : [учеб. пособие] / А. А. Деркач, В. Г. Зазыкин. – СПб. : Питер, 2003. – 256 с.
9. Зимняя И. А. Педагогическая психология : [учеб. для студентов вузов, обучающихся по пед. и психол. направлениям и спец.] / И. А. Зимняя. – М. : Логос, 2003. – 382 с.
10. Кремень В. Г. Гуманітарна педагогічна парадигма вищої освіти : [монографія] / редкол. : В. Кремень та ін. – К. : Педагогічна думка, 2007. – 333 с.
11. Кузьмина Н. В. Профессионализм преподавательской деятельности / Н. В. Кузьмина. – СПб., 1993. – С. 45–79.

12. Кучерявый А. Г. Педагогика : личностно-развивающие аспекты : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / А. Г. Кучерявый ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України. – Донецк : ДонНУ, 2012. – 430 с.
13. Луговий В. І. Чинники і умови забезпечення якості вищої освіти в Україні в процесі євроінтеграції / В. І. Луговий, Ж. В. Таланова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія. – Вип. 94/96. – К., 2010. – С. 98–103.
14. Майборода В. К. Детермінанти становлення психолого-педагогічної культури викладача вищого навчального закладу / В. К. Майборода, Л. О. Нестеренко // Вища освіта України (Наука і вища освіта) : теорет. та наук.-метод. часопис. – 2012. – № 1 (додаток). – С. 196–199.
15. Маркова А. К. Психология развития профессионала : [учеб. пособие] / А. А. Деркач, В. Г. Зазыкин, А. К. Маркова. – М. : РАГС, 2000. – 125 с.
16. Марцинковская Т. Д. Психология и педагогика : [учеб.] / Т. Д. Марцинковская, Л. А. Григорович. – М. : Проспект, 2011. – 464 с.
17. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб. [и др.] : Питер, 2011. – 705 с.
18. Смирнов С. Д. Педагогика и психология высшего образования : от деятельности к личности : [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений, обучающихся по направлению «Психология» и психол. специальностям] / С. Д. Смирнов. – М. : Академия, 2009. – 393 с.
19. Сорокопуд Ю. В. Педагогика высшей школы : [учеб. пособие для магистров, аспирантов и слушателей системы повышения квалификации и переподготовки, обучающихся по доп. программе для получения квалификации «Преподаватель высш. шк.»] / Ю. В. Сорокопуд. – Р/н/Д : Феникс, 2011. – 541 с.

Л. А. Нестеренко

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ КРИТЕРИИ ОПРЕДЕЛЕНИЯ УРОВНЯ ПРОФЕССИОНАЛИЗМА ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВУЗА

В статье было проведено научное исследование психолого-педагогических критериев формирования профессионализма преподавателя высшей школы. Проанализированы основные научные подходы к формированию профессионализма преподавателя ВУЗа, уровни профессионализма преподавателя ВУЗа, выявлены главные психолого-педагогические критерии определения уровня профессионализма педагога системы высшего образования. Научно обосновано, что присутствие в структуре профессиональной деятельности научно-педагогического сотрудника вышеупомянутых критериев определяют качество научно-педагогической деятельности в системе высшего образования.

Ключевые слова: преподаватель ВУЗа, психолого-педагогические закономерности, профессионализм, критерии уровня профессионализма, научно-педагогическая деятельность, система высшего образования.

L. Nesterenko

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL CRITERIA FOR DETERMINING THE PROFESSIONAL LEVELS OF AN INSTRUCTOR AT HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

The scientific investigation of the psychological and pedagogical criteria of the University teacher professionalism formation was done. The main methodological approaches to the University teacher professionalism formation were analyzed, different levels of the University teacher professionalism were highlighted and, as a result, the criteria of the University teacher professionalism level were formulated as well as characterized. In conclusion, it was scientifically proved that the presence of the above-mentioned criteria in the structure of University teacher professional activity define the quality of the scientific and pedagogical activity in the system of higher education.

Keywords: University teacher professionalism, psychological and pedagogical peculiarities, professionalism, professionalism criteria, scientific and pedagogical activity, system of higher education.

УДК 811.161.2'366.7

Нестеренко Т. А.

ФУНКЦІОНУВАННЯ СПОЛУЧНИКІВ У СТРУКТУРІ СКЛАДНОПІДРЯДНИХ РЕЧЕНЬ З ПІДРЯДНОЮ УМОВНОЮ ЧАСТИНОЮ

У статті розглянуто особливості функціонування сполучників у структурі складнопідрядних речень з підрядною умовною частиною на матеріалі української мови. Досліджено модифікацію властивої умовному способу категорійної семантики гіпотетичності залежно від вибору сполучників, які є виразниками ірреальних семантико-синтаксичних відношень.

Ключові слова: сполучники умови, умовний спосіб, складнопідрядне речення з підрядною умовною частиною, умовні (ірреальні) семантико-синтаксичні відношення.

Характерними для реалізації потенційно закладеного в умовному способі значення гіпотетичності є складнопідрядні речення з підрядною умовною частиною. Синтаксичні одиниці цього структурного типу відбивають «типово людську здатність розмірковувати про альтернативні судження, робити висновки, що ґрунтуються на неповноті інформації, передбачати можливі